EMEKÇİ KÜTÜPANESİ

No. 5

Emekçi Kütüpanesinin Çıkardığı Kitaplar:

№ 1 — Prensip... yazan Fr. Engels çeviren: F. Yalçı
№ 2 — Demiri... yazan: F. Yalçı
№ 3 — Maymunun insanlaşmasi prosesinde emeğin rolü. Yazan: Fr. Engels, çeviren: C. M. Fi. [illegible] Krş.
№ 4 — Enternasyonal İşçi Cemiyetini açış hitabesi. Yazan: Karl Marks, çeviren F. Yalçı. Fi. 10 Krş.
№ 5 — KAPİTAL Forma [illegible] ile [illegible] Yazan: Karl Marks Çeviren Hikmet Kıvılcımlı
Forma forma çıkmaktadır. Forması: [illegible] Kuruş

SOSYETE VE TEKNİK

Yazan: FATMA ALÇI

Marksizm Bibliyoteğinde Çıkmıştır

Hikmet Kıvılcımlı'nın çıkmış öteki eserleri:

YAZDIKLARI:

— Edebiyatı ... sosyalist. Fi. 40 Krş.
— Türkiye işçi sınıfının sosyal varlığı. Fi. 20 Krş.
— Emperyalizm, geberen kapitalizm. Fi. 35 Krş.
— İnkılâpçı münevver nedir? Fi. 10 Krş.
— Marksizm kalpazanları kimlerdir? Fi. 20 Krş.
— Marks Engels: hayatları. Fi. 15 Krş.

ÇEVİRDİKLERİ:

— Gündelikçi iş ile sermaye Karl Marks. Fi. 15 Krş.
— Marksın felsefesi, sosyolojisi, V. Lenin. Fi. 10 Krş.
— Marksın ekonomisi, sosyalizmi, V. Lenin Fi. 10 Krş.
— Ludvig Föyerbah. Fr. Engels. Fi. 30 Krş.
— Kapital K. Marks
[illegible] forması çıktı.

Emekçi Kütüpanesinin çıkaracağı kitaplardan birkaçı:

Almanyada inkılâp ve aksi inkılap . . . *Fr. Engels*
Hayali sosyalizm ve ilmi sosyalizm . . . *Fr. Engels*
Sosyal rejimler . . . *F. Yalçı*
Sosyalizm hareketleri . . . *F. Yalçı*
Demiri Şerbet Edenler (Hikâyeler) . . . *F. Yalçı*

Fiyatı 6 Kuruş

NUMUNE MATBAASI

FORMA

5

KARL MARKS

KAPİTAL

Almanca aslından çeviren — HİKMET KIVILCIMLI

Formada geçen bazı sözlerin alfabe sırası ile karşılıkları

(*Kısaltmalar* : Al : almancası; F : fransızcası; Os : osmanlıcası)

Angarye : Al : die [illegible]heit ; F : la corvée.

Deizm : Bir allah var, ama, vahiy ve hatta bazan kaza ve kader yoktur diyen doktrin. Tabii din[illegible]cilik.

Epikür : Haz ve hayata yap[illegible] [illegible] yunan [illegible].

Fantasmagorik : Karanlıkta hayal oynatır [illegible] [illegible] uydurması.

Fetiş : Büyülü bir kuvveti var sanılan şey. İnsanlar arasındaki münasebetleri, onlar arasında [illegible]mak. [illegible] insan [illegible] [illegible] insanın [illegible] hakimiyeti.

Fiyat şekli : (Al : Preisform; F : la forme prix) – Bir [illegible] para ile gösterilmesi şekli.

Fizik : Cisimlerin [illegible] değiştirmeden [illegible] hal ve hareketleri [illegible] kanunları [illegible] tetkik eden bir ilim. Maddi.

Fizyoloji : Beden uzuvlarının işleyişini tetkik eden ilim.

Fonksiyon : Bir uzvun gördüğü iş.

Hissedilenin üstünde : Al : übersinnlich (Metafiziğe bak).

Hiyeroglif : Eski Mısır yazısı.

Hudayinabit : Naturwüchsige.

Kategori : (Os : Makule). Fikirlerimiz arasındaki münasebetleri gösteren en umumi [illegible] (Aristo 10, Kant 12 kategori sayar).

Metafizik : Fizik ötesinde kalan [illegible] mutlak hakikatı aramak. (Os : [illegible])

Mistik : Allahla [illegible] [illegible] zeka ve tecrübe dışında [illegible] dayanan.

Müşterek mülkiyet : Al : Gemeineigentum.

Objektif : Düşünenin dışında olana göre (Os : Afaki).

Orijinal : Os : [illegible] [illegible] münhasır. Model hizmetini gören ilk defa olan. Asıl.

Patriyarkal : Baba hükümranlığı. (Os : [illegible])

Realite : Olanın hali (Os : [illegible]niyet)

Robensonad : Robenson hikâyesi.

Sübjektif : Düşünene göre (Os : Enfüsi)

Şimi : Os : Kimya. Basit cisimlerin bileşimi, [illegible] ve [illegible] tetkik eden ilim.

Tedavül : (Al : Zirkulation) elden ele geçme.

Tekmilemek : (Al : [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] bütün [illegible] toplu [illegible].

Teoloji : Allahın varlığı, sıfatları [illegible] (Os : İlahiyat).

Tip : Tarz, [illegible] [illegible] [illegible].

Yaşama vasıtaları : Al : Lebensmittel; Geçim vasıtaları.

bu mümtaz mevkii [umumi muadilin yerini] zabtetmiş bulunur. Binnetice, şekil III deki bez malının yerine altın malını koyalım, o zaman elimize şu geçer :

D. PARA ŞEKLİ

20 arşın bez	=	2 ons altın
1 elbise	=	
10 kilo çay	=	
40 kilo kahve	=	
1 ölçek buğday	=	
$^{1}/_{2}$ ton demir	=	
X kadar A malı	=	

Şekil I den şekil II ye ve şekil II den şekil III e geçerken *esaslı değişiklikler* olur. Bilâkis, şekil IV ün şekil III den farkı ise, bez yerine şimdi altının umumi muadil şekline sahib bulunmasından ibarettir. Şekil III te bez ne idise şekil IV te altın o: [yani] *umumî muadil*dir. Burada olan ilerleme, sadece, *doğrudan doğruya umumî değiş edilebilme şekli*nin yahut, *umumî muadil şekli*nin şimdi, sosyal bir alışkanlıkla, *altın* (denilen) malın *hususî spesifik tabiî şekline kat'î suretle istihale* etmiş olmasından ibarettir.

Altın, öteki mallara ancak *para olarak* karşı çıkar, çünkü daha evvel onlarla mal olarak karşılamıştır. Altın ister tek başına değiş muamelelerinde *tek bir* muadil olarak bulunsun, ister *öteki* muadil mallar yanında *hususî bir muadil* olarak bulunsun, tıpkı bütün öteki mallar gibi *muadil* fonksiyonunu (vazifesini) görür. Gitlikçe daha dar veya daha geniş muhitlerde *umumî muadil* fonksiyonunu görür. Altın, *mallar dünyasının değer ifadesi* içinde, bu mevkiin inhisarını ele geçirdi midi *para*

malı haline gelir ve ancak *altın artık para malı haline geldiği* zaman şekil IV, şekil III den ayırt olunur, yahut *umumî değer şekli para şekline* istihale eder.

Artık, *para malı* fonksiyonunu (vazifesini) gören bir mal, meselâ altın içinde, (başka) *bir malın*, meselâ bezin *basit izafî değer ifadesi, fiyat şekli* olur. Şu halde bezin «fiyat şekli» şudur.

20 arşın bez = 2 ons altın

yahut, eğer 2 ons altının nakit olarak ismi 2 sterling lirası ise

20 arşın bez = 2 st. lirası.

Para şeklinin kavranılmasındaki güçlük umumî muadil şeklinin ve dolayisiyle de, umumiyetle *umumî değer şeklinin* (yani) şekil III ün kavranılmasındaki güçlüğe inhisar eder. Şekil III, inkişafli değer şekli (yani), şekil II içinde hallolur ve şekil II yi *teşkil eden unsur* ise şekil I dir, yani: *20 arşın bez = 1 elbise* yahut, *x kadar A malı = y kadar B malı*dır. Demek ki, basit değer şekli para şeklinin rüşeymidir.

4 — Malın fetiş karakteri ve bu karakterin sırrı

Bir mal ilk bakışta kendiliğinden anlaşılır (basit) ve herenâlem (herkesin bildiği) bir şey gibi görünür. Tahlili ise, onun gayet karışık, metafizik incelikler ve teolojik hercailiklerle dolu bir şey olduğunu gösterir. Mal *kullanış değeri* iken, ister ben onu insan ihtiyaçlarını giderme hassaları itibarile göz önünde tutayım, ister o bu hassalarını ancak insan emeğinin *mahsulü* olarak elde etmiş bulunsun, malın hiç bir esrarengizliği yoktur. İnsanın faaliyet göstererek tabiat maddesinin şekillerini kendine faydalı gelecek surette istihale ettirdiği besbellidir. Meselâ, tahta bir masa

yapıldığı vakıt, odunun şekli değişir. Bununla beraber, masa gene odun, [yani] alelâde hissedilen birşey olarak kalır. Fakat, *mal olarak* ortaya çıkar çıkmaz, hissedilenin fevkinde hissedilen birşey [hem hissedilen hem edilmeyen, hem fizik hem metafizik bir şey] haline giriverir. Masa sadece ayaklarını yere basmakla kalmaz, bütün öteki mallara karşı başını kaldırarak odun kafasından öyle garip fikirler ortaya atar ki, masa kendi kendine dansa kalksa insana bunlar kadar acaip gelmez (25).

Demek ki, malın mistik karakteri kullanış değerinden ileri gelmez. Değer muayyeniyetinin muhtevasından [değeri tayin eden muhtevadan: emekten] dahi ileri gelmez. Zira, evvelâ şurası *fizyolojik* bir hakikattır ki, faydalı emekler veya istihsal faaliyetleri ne kadar muhtelif olurlarsa olsunlar, *insan* uzviyetinin birer fonksiyonudurlar ve her böyle bir fonksiyon, muhteva ve şekilce ne olursa olsun, esas itibarile *insan* deri, sinir ve adalesile duygu uzuvlarının *harcanışından* ibarettir. Saniyen, değer büyüklüğünün tayininde esas olan şey, [yani] o harcanışın *sürdüğü müddet*, yahut emeğin *kemiyeti*, daha ilk bakışta emeğin *keyfiyet*inden farklı olduğu göze çarpan bir *kemiyet*dir. Yaşama vasıtaları istihsaline giden iş müddeti, —muhtelif inkişaf basamaklarında ayni derecede olmamakla beraber,— bütün durumlarda [her tarih çağında] insanları alâkadar etmekten geri kalmamışlar (26). Nihayet, insanlar herhangi

(25) Çinde, onlardan geri kalan âlem tamamen sakin durduğundan, (Pour encourager les autres: başkalarını teşvik için) masaların dansa kalktıklarını hatırlayalım.

(26) 2 c. başlığa not. Eski Germenlerde (Morgen denilen) toprak dönümü, bir günlük emekle hesap edilirdi ve Morgen'e *Tagwerk* [bir günlük iş] (yahut Tagwanne) (jurnale veya jurnalis, jornalis, terra jurnalis, yahut diornalis) *Mannwerk* [bir adamlık iş] Mannskraft, Man-

bir surette birbirleri için çalıştıkları andan itibaren, onların emekleri de *Sosyal* bir şekil almıştır.

O halde, emek mahsulü mal şeklini alır almaz onda görülen muammalı karakter nereden ileri gelir? Elbet de bizzat bu şekilden [mal şeklinden ileri gelir]. İnsan emeklerinin müsaviliği, aynı değer realitesi [aynı değer cevheri] demek olan emek mahsullerinin maddi şekline girer; insan iş kuvveti harcanışının sürdüğü müddetle ölçülmesi, emek mahsullerinin değer büyüklükleri şekline girer; nihayet müstahsılların emeklerini sosyal olarak tayine yarayan müstahsıllar arasındaki münasebetler, emek mahsulleri arasındaki münasebetler şekline girer.

Demek, mal şeklinin bütün esrarengizliği, sadece şundan ibarettir: Mal şekli, insanlara kendi emeklerinin sosyal karakterini, emek mahsullerinin objektif birer karakteri ve şeylerin sosyallaşmış birer tabiî hassası [*] gibi aksettirir; dolayısile de, müstahsılların tekmil emek [**] ile olan sosyal münasebetlerini, şeylerin müstahsıllar dışında mevcut sosyal bir münasebeti gibi aksettirir. Bu *quid pro quo* [birbirinin yerine geçme, istibdal keyfiyeti] sayesinde emek mahsulleri mallar haline gelirler. [yani]

Mannsmahd, Mannshauet, vs. deniliyordu. Bakınız: *Georg Ludwig von Maurer*: «Einleitung zur geschichte der Mark, -Hof-, usw. Verfassung» [Pazar, devlet, vs. nin teşekkül tarihine giriş] München 1859, s. 129 ve aşağısı.

(Fransanın bazı kısımlarında halâ daha bir morgenlik kadar bir arazi ölçüsüne «journal» adı verilmektedir. [Almanca 1928 basılışından. H. K.])

(*) Fransızcasında «bu nesnelerin tabiî ve sosyal hassaları» (cilt I, sahife 56). Rusçasında «... şeylerin tabiatlarında meknûz sosyal hassaları» (cilt 5, sahife 31).

(**) Almancası *Gesamtarbeit* [cemiyetteki tekmil emeklerin mecmuu]. Rusçada «Kollektivnosti» manasına emek.

hissedilenin fevkinde hissedilir, yahut sosyal birtakım şeyler haline gelirler. Gerçi, görme siniri üzerinde birşeyin bıraktığı ışık intibaı, göz sinirinin kendi sübjektif tenebbühü [kendiliğinden kamaşması] olmayıp, göz dışında [mevcut] bir şeyin objektif şeklini temsil eder. Fakat, görme esnasında bir şeyden, dış bir nesneden hakikaten kalkan ışık, başka birşey üzerine, göz üzerine düşer. Bu, maddî şeyler arasında [vukua gelen] maddî bir münasebettir. Mal şekli ve içlerinde mal şeklini ifadelendiren emek mahsüllerinin değer münasebeti ile, malların fizik tabiatleri ve bundan ileri gelme maddî münasebetleri arasında ise, bilâkis, mutlak surette hiç bir alâka yoktur. Mal şeklindeki değer münasebeti, insana, şeylerin fantasmagorik şekilde bir münasebeti gibi görünen ve bizzat insanlar arasında vukua gelen muayyen sosyal bir münasebetten ibarettir. Bu hususta bir mukayese yapmak için, din dünyasının buğulu mıntakasına savulalım [baş vuralım]. Orada, insan kafasının mahsulleri, hususî bir hayat peyda ederek, kendi aralarında ve insanla, adeta müstakil şekilde birtakım münasebetler kurmuş görünürler. Mallar dünyası içinde insan elinin mahsülleri de böyledirler. İşte, mal olarak istihsal edildikleri ve dolayısile de, mallar istihsalinden ayırdedilemez hale geldikleri andan itibaren, emek mahsüllerine arız olan bu hususiyete ben, fetişizm adını veriyorum.

Bundan evvelki tahlilin iyice göstermiş olduğu veçhile, mallar dünyasının bu fetiş karakteri, mallar istihsal eden emeğe has sosyal karakterden ileri gelir.

Kullanış nesneleri, birbirlerinden müstakil işletmelerdeki hususî emeklerin mahsülleri oldukları için, umumiyetle ancak mal haline gelirler. O hususi emeklerin topu birden

(bu hususi emekler kompleks) sosyal tekmil emeği (Gesamtarbeit'ı) teşkil eder. Müstahsillar, ancak emek mahsüllerini değiş ederek birbirlerile sosyal temasa geçtikleri için, onların hususî emeklerine has olan sosyal karakter de, ancak bu değiş esnasında meydana çıkar. Yahut değişin, emek mahsülleri arasında, ve bu mahsüller vasıtasile de, bizzat müstahsiller arasında kurduğu münasebet yüzünden, hususi emekler, hakikatte ancak sosyal tekmil emeğin birer halkası olarak faaliyette bulunurlar. Bu sebeple, müstahsılların şahsî emekleri arasında bulunan sosyal münasebetler, onlara *oldukları* gibi *görünürler;* yani, doğrudan doğruya şahısların kendi emekleri içindeki sosyal münasebetleri gibi değil, daha ziyade şahısların *eşyalaşmış münasebeti* (*) veya *eşyaların sosyal münasebeti* gibi *görünürler.*

Emek mahsülleri, ancak değiş edildikleri esnada, hissedilen muhtelif kullanış nesneliklerinden [maddî realitelerinden] ayrı ve sosyalman ayni olan bir değer realitesi peyda ederler. Pratikte, değiş okadar genişler ve mühimleşir ki, artık faydalı şey değiş için istihsal edilmeğe ve bu yüzden, şeyler daha istihsal edilirken onlardaki değer karakteri nazarı itibara alınmağa başlarsa, ancak o zaman emek mahsülleri, böyle bir faideli şey ve bir de değer şeyi (değer maddesi) olmak üzere ikiye bölünürler. Ondan sonra müstahsılların şahsî emekleri, hakikaten çifte bir sosyal karakter kazanırlar. Bir taraftan, muayyen faydalı birer emek halinde muayyen birer sosyal ihtiyacı gidermeleri lâzımgelir, o takdirde, tekmil emeğin ve hudayınâbit sosyal iş bölümü sisteminin birer halkası halinde görünmeleri icap eder. Diğer taraftan, her faydalı şahsî

(*) *Sachliche Verhältnisse.* Rusça tercümesinde: «ayni münasebeti» Fransızcasında «konkret münasebeti» deniyor. (H. K.)

emekle değiş edilebildikleri, ve şu halde başka her çeşit faydalı şahsi emeğe müsavi düştükleri nisbetle, şahsi emekler, kendi müstahsıllarının çeşit çeşit ihtiyaçlarını gidermekten başka birşey yapmazlar. Ancak, Toto caelo [ezher cihet] *farklı olan emekler gerçek müsavatsızlıklarından tecrit* olundukları vakit, *insan iş kuvvetinin harcanışı* ve mücerret *insan emeği* olarak sahip bulundukları müşterek karaktere irca edildikleri vakıt, o farklı emekler arasında bir *müsavat* mevcut olabilir. Şahsi müstahsılların dimagı, şahsi emeklerinin bu çifte sosyal karakterini, ancak pratik alış verişle (*), mahsüllerin değişile meydana çıkan şekillerde aksettirir: şu halde, müstahsılların dimagı, şahsi emeklerinin sosyalman faydalı karakterini, faydalı, hem de başkası için faydalı olması icap eden emek mahsülü şeklinde aksettirir; muhtelif çeşit emekler arasındaki müsaviliğin sosyal karakterini ise, o maddeten farklı şeylerin [yani] emek mahsüllerinin müşterek değer karakteri şeklinde aksettirir.

Demek ki insanlar, emek mahsüllerini ayni çeşit insan emeğinin *sadece maddî birer zarfı* olarak nazarı itibara aldıkları için, o şeyleri *değer* olarak birbirlerile münasebete geçirmezler. Bilâkis, değiş esnasında muhtelif çeşit *mahsülleri birbirlerile değer olarak* mukayese ederken, kendi muhtelif emeklerini insan emeği olarak birbirlerine müsavi farzederler. Bunu bilmezler, ama yaparlar (27).

(27) 2 ci basılışa not. *Galiani:* değer insanlar arasında bir münasebettir, —«La Ricchezza è una ragione tra due persone», derken: maddî zarflar altında gizlenmiş bir münasebettir, diye ilâve etmeliydi. *(Galiani:* «Della Moneta» [Paraya dair], s. 220, Custodis'in: Scrittori Classici Italiani di Economia Politica» kolleksiyonunda, c. III, Parte Moderna. Milâno 1803.)

(*) Fransızcasında: «pratik münasebetler», Rusçasında: «mutad pratik hayat». H. K.

Esasen, değerin alnında ne olduğu yazılı değildir. Değer daha ziyade, her emek mahsûlünü sosyal bir heyeroglif haline getirir. Ondan sonra insanlar, bu heyeroglifin manasını çözmeğe, kendi sosyal mahsûllerinin sırrına ermeğe uğraşırlar. [Kendi mahsûllerinin] zira, kullanış nesnelerinin *değer olarak* muayyeniyet peyda etmesi dahi, tıpkı dil gibi [lisanın teşekkülü gibi] *insanların* sosyal bir mahsulüdür. Sonraları, emek mahsûllerinin, birer değer olmak itibarile, istihsalleri için harcanmış insan emeğinin maddî ifadesinden başka birşey olmadıkları keşfedilince, bu keşf insanlığın tarihî inkişafında bir çağ açmıştır, fakat emeğin sosyal karakterinin reel [maddî] görünüşünü hiçbir suretle ortadan kaldırmamıştır.

O keşiften önce olduğu gibi sonra da, — tıpkı ilim havayı unsurlarına ayırdığı halde, fizik cismanî bir şekil olan hava şeklinin gene mevcut kaldığı gibi, — ancak ve yalnız hususî bu istihsal için, [yani] mal istihsali için bir mana ve kıymeti olan şey, yani birbirine tâbi olmayan şahsî emeklerin insan emeği olarak müsavat arzettikleri esnada haiz bulundukları spesifik (mahsusî) sosyal karakter ile emek mahsûlündeki değer karakterinin almış olduğu şekilde nihaî ve kat'î [bir surette mevcutmuş gibi] görünür.

Pratik olarak mahsûl değiş edenleri her şeyden evvel alâkalandıran şey, onların kendi mahsûllerine karşılık ne kadar yabancı mahsûl elde ettikleri, dolayısile de, mahsûllerin hangi nisbetler dahilinde değiş edildikleri mes'elesidir. Bu nisbetler, oldukça alışılmış bir sağlamlık [istikrar] peyda ettikleri vakit, âdeta emek mahsûllerinin tabiatından ileri geliyorlarmış gibi görünürler ; netekim fizik ve şimik hassalarının başkalığına rağmen bir ton demirle

12 ons altının aynı değerde görünmeleri, insana meselâ bir kilo demirle bir kilo altının aynı ağırlıkta olmaları kadar tabiî gelir. Hakikatte, emek mahsûllerindeki değer karakterinin sağlamlaşması (istikrar bulması), sırf bu mahsûllerin değer büyüklüğü olarak görünmeleri sayesindedir. Değer büyüklükleri, onları değiş edenlerin dileklerine, görüş ve edişlerine tâbi olmayarak boyuna değişirler. Değiş edenler için, kendi sosyal hareketleri, kontrol edecekleri yerde kontrolu altına girdikleri eşyaların (nesnelerin) bir hareketi şekline girer: birbirine tâbi olmayarak yapılan, *fakat sosyal iş bölümünün tabiî birer halkası sıfatile* her cihetçe birbirlerine tâbi olan şahsî emekler, mütemadiyen kendi sosyal nisbetli ölçülerine irca edilirler; çünkü, emek mahsullerinin arızî ve daima oynak olan *değiş münasebetleri* esnasında, o mahsulleri istihsal için sosyalman zaruri olan iş müddeti, nâzım bir *tabiat kanunu* sıfatile — tıpkı birinin kafasına ev yıkılınca ağırlık kanununun dank etmesi gibi — zorla kendini dayatır ; bütün bu hususlar bizzat tecrübe ile ilmî tedkik mertebesine yükselmeden evvel, mallar istihsalinin tam bir inkişafı gerektir (28). Demek ki, değer büyüklüklerinin iş müddeti ile tayini, izafî mal değerinin göze görünen hareketi altında gizlenmiş bir sırdır. Bu sırrın keşfedilmesi, emek mahsullerindeki değer büyüklüklerinin sırf arızî bir surette tayin ediliyormuş gibi görünmelerini ortadan kaldırır, fakat

(28) «Ancak devrevî inkılâplarla kendisini dayatabilen bir kanuna ne demeli? Böyle bir kanun, onunla alâkadar olanların şuursuzluğuna dayanan bir tabiat kanununun aynıdır.» (*Friedrich Engels*: «Umrisse zu einer Kritik der Nationalökonomie» [Millî ekonominin tenkidine dair deneme] *Arnold Ruge* ve *Karl Marks* tarafından neşredilen «Deutsch - Französische Jahrbücher» [Alman - Fransız yıllığı], sade Paris 1844.)

emek mahsullerinin maddî şeklini asla ortadan kaldırmaz.

İnsan hayatının umumî şekilleri hakkında yürütülen fikir ve dolayısile de, bu şekillerin ilmî tahlili, alelumum gerçek inkişâfla taban tabana zıt bir yol [ve istikamet] tutar. İnkişâf prosesinin son sözünden [post festum] ve dolayısile de, bu prosesin hazır [başarılmış] neticelerinden başlar. Emek mahsûllerine mal damgasını basan şekillerin ve şu halde, malların tedavülünü tezammün eden şekillerin çok kere değişmez sanılan tarihî karakterleri hakkında değil, muhtevaları hakkında insanlar bir fikir edinmeğe kalkışmadan önce, bu şekiller sosyal hayatın tabiî şekillerine has bir sağlamlık [ve istikrar] peyda ederler. Bu yüzden, değer büyüklüğünü tayin etmek dururken, sadece mal fiyatlarının tahlili yapılır; malların değer karakterlerini tesbit etmek dururken, sadece onların müşterek parada ifadeleri araştırılır. Halbuki esasen mallar dünyasının bu hazır şekli — para şekli — şahsî emeklerin sosyal münasebetlerini meydana çıkaracak yerde örtbas etmektedir. Ben : elbise, çizme ve saire [isimli mallar], mücerret insan emeğinin mümessili ile münasebete geçiyormuş gibi bezle münasebete geçerler. dediğim vakıt, bu ifadenin yersizliği göze batar. Halbuki : Elbise, çizme ve sairenin müstahsilları, bu mallara umumî muadil olan bezle — yahut da mes'eleyi değiştirmiyeceğine göre altın ve gümüşle, — münasebete geçirdikleri vakıt, şahsî emeklerinin sosyal tekmil emekle olan münasebeti, onlara bilhassa tam bu yersiz şekilde görünür.

Bu gibi şekiller, ancak burjua ekonomisinin *kategori*lerini teşkil ederler. O şekiller, *tarihen muayyen* bir sosyal istihsal tarzı olan, şu mallar istihsalinin istihsal münasebeti için manalı ve dolayısile de, objektif birtakım düşünce şekilleridir. Lâkin biz, başka istihsal şekillerine baş

vurduğumuz takdirde, mallar istihsalı temeli üzerinde emek mahsûllerini [kalın] bir buğu ile örten, mallar dünyasının bütün fetişizmi ve her türlü sihir ve efsunu derhal ortadan kalkar.

Ekonomi politik, robensonatları sevdiği için [29], biz de ilkin adası üzerinde oturan Robenson'u görelim. Robenson evinden dışarıda bulunmakla beraber, onun gene giderilecek muhtelif çeşit ihtiyaçlara cevap vermesi ve bu yüzden ise, *muhtelif çeşit faydalı işleri* başarması, iş aletleri yapması, mobilyeler imal etmesi, Lamayı ehlileştirmesi, balık tutması, av avlaması ve ilh. icabediyordu. İbadât ve tâatı burada işten saymıyoruz, çünkü bizim Robenson, onlardan zevkalmakta ve bu gibi faaliyetleri bir nevi dinlenme saymaktadır.

Robenson biliyor ki, istihsal edici fonksiyonlarının muhtelif oluşuna rağmen, bu gördüğü işler aynı Robensonun muhtelif faaliyet şekillerinden, dolayısile de, insan emeğinin muhtelif tarzlarından başka bir şey değildirler. Ve *zaruret* onu muhtelif fonksiyonlar arasında iyice taksim etmeğe, kendisini bizzat zaruret icbar etmektedir. Tekmil faaliyeti içinde, faaliyetlerinden birisine daha fazla ve ötekisine daha az vakıt hasretmesi, istenen faydalı eseri elde etmek için üstesinden gelinecek güçlüklerin büyük-

(29) 2. baskıya not. Rikardo bile Robensonsuz kalmamıştır. «İptidaî balıkçı ve iptidaî avcı, birer mal sahibi sıfatile, balığı ve av hayvanını bu değiş değerlerine karşılık düşen iş müddetile mütenasip bir surette değiş etmeğe kalkışırlar [der]. Bu münasebetle öyle bir anakronizme (tarih yanlışlığına) düşer ki, iptidaî balıkçı ile iptidaî avcı, iş aletlerinin değerini hesaplamak için, ta 1817 senesi Londra borsasında kabul edilmiş yıllık faiz cetvellerine baş vururlar. «Bay Owen'in paralelogram (mütevaziyül adlâ) ları» burjua cemiyeti dışında olabilecek yegâne cemiyet şekli gibi görünürler.» (*Karl Marks*: Zur Kritik v.s.v. s. 38).

lüğüne veya küçüklüğüne tâbidir. Bunu ona tecrübe öğretiyor ve o, cep saatini, ana defterini, mürekkebi ve kalemi, batmış gemiden kurtaran bizim Robenson, halis bir ingiliz gibi, hemen kaleme sarılıp başından geçenleri deftere geçirmeğe başlıyor. Yazdığı muhtarada (envantoryomda), sahip olduğu kullanış nesnelerinin, onları istihsal için gereken *muhtelif* ameliyelerin, nihayet bu muhtelif mahsullerden muayyen mikdarlarının kendisine mal oldukları vasati *iş müddeti*nin listesi vardır. Robenson ile bizzat yarattığı zenginliği teşkil eden şeyler arasındaki bütün münasebetler, burada o kadar basit ve şeffaftırlar ki, Bay Maks Wirt bile onları artık, hususile kafa yormadan, anlasa gerektir. Ve filhakika, *değerin* bütün esas muayyeniyeti de bu münasebetler içinde bulunur.

Şimdi, Robensonun aydınlık adasını bırakıp karanlık Avrupa ortaçağına göçedelim. Burada müstakil insan yerine: maraba ve toprak beyi, tâbi ve metbu (vasal ve senyor), din adamı ve dünya adamı (lâik ve papas) diye, her insanı tâbi vaziyetinde buluruz. Bu insanların, maddî istihsaldeki sosyal münasebetleri gibi, o münasebetler üzerinde kurulan hayat âlemlerini de şahsî tâbiiyet keyfiyeti karakterize eder. Fakat, öne konulan belli bir sosyal temeli, sırf bu şahsî tâbiiyet münasebetleri teşkil ettiği için, emeklerin ve mahsullerin kendi realitelerinden farklı fantastik bir biçim almalarına hacet yoktur. Emekler ve mahsuller ayni hizmetler (Naturaldienste) ve bedenî mükellefiyetler (Naturalleistungen) halinde sosyal mekanizmanın içine girerler. Burada, emeğin sosyal şekli, doğrudan doğruya tabiî şeklidir; [yani] mallar istihsalinde olduğu gibi emeğin umumiyeti değil hususiyetidir. Angarya emek te, gene mallar istihsal eden emek gibi zamanla ölçülür. Ama, her maraba bilir ki, beğinin hizmetine harcadığı, kendi

şahsî iş kuvvetinin muayyen bir miktarıdır. Papasa verilen âşar, papasın duasından daha durudur. Onun için burada, insanların birbirlerile karşılaştıkları vakıt taşıdıkları karakteristik maskeler hakkında ne denirse densin, şahısların işlerken giriştikleri sosyal münasebetler, her halde kendi şahsî münasebetleri gibi görünürler ve şeylerin, emek mahsüllerinin sosyal münasebetleri kılığına bürünmezler.

Müşterek ve sosyalleşmiş emeğin tetkiki için, bütün medeni kavimlerin tarih eşiğinde rastladığımız hüdayinâbit şekillere kadar dönmemize hacet yoktur (30). Kendi ihtiyacı için buğday, davar, iplik, bez, giyecek şey vs. istihsal eden bir köylü ailesinin patriyarkal kır endüstrisi, bize daha yakın bir misal teşkil eder. O muhtelif şeyler, aileye karşı gene aile emeğinin muhtelif mahsülleri sıfatile görünürler, fakat birbirlerile mal olarak karşılaşmazlar. Bu mahsülleri istihsal eden muhtelif emekler, çiftçilik, davar yetiştiricilik, ipek böcekçiliği, dokumacılık, terzilik v.s... tabiî şekilde birer sosyal fonksiyondurlar, çünkü bunlar, tıpkı mal istihsalinde olduğu gibi kendine has bir iş bölümü bulunan, ailenin birer fonksiyonudurlar. Gerek

---

(30) 2e. baskıya not. «Son zamanlarda, *hüdayinâbit* müşterek mülkiyet şeklinin Slavlara mahsus, hatta münhasıran Rus bir şekil olduğu hakkında gülünç bir batıl itikat ortalığa yayılıyor. Halbuki Romalılarda, Cermenlerde, Keltlerde mevcudiyetini isbat edebileceğimiz bu şekil, hatta şimdi bile, kısmen harap bir tarzda olsa dahi, gene alâmetli örneklerden mürekkep tam bir nümune levhasını Hindlilerde bulduğumuz iptidaî bir şekildir. Asyaya ve bilhassa Hindistana ait müşterek mülkiyet şekillerinin daha sarih bir mütalâası, muhtelif hüdayinâbit müşterek mülkiyet şekillerinden, onlara has muhtelif inhilâl şekillerinin nasıl çıka geldiklerini isbat edecektir. Netekim, meselâ Roma ve Cermen şahsî mülkiyetinin muhtelif orijinal tipleri, muhtelif Hint müşterek mülkiyet şekillerinden iştikak etmektedirler.

yaş ve cins farkları, gerekse mevsim değişiklikleri ile değişen tabiî iş şartları, aile içinde iş bölümünü ve her bir aile uzvuna düşen iş müddetini tanzim eder. Fakat, sürdükleri müddetle ölçülen ferdi iş kuvvetlerinin harcanışı, burada bizzat emeklerin sosyal muayyeniyeti gibi görünür [bu emeklere sosyal bir karakter verir (*)] zira, ferdi iş kuvvetleri, ancak oluşları itibarile müşterek aile iş kuvvetinin birer uzvu gibi müessirdirler.

Nihayet, değişiklik olsun diye, müşterek istihsal vasıtalarile çalışan ve bir çok ferdi iş kuvvetlerini, şuurla bilerek, *bir tek* sosyal iş kuvveti gibi harcayan, bir hür insan birliği farz ve kabul edelim. Emeğin Robensona has her türlü teayyünü burada, *ferdî* olacak yerde, ancak *sosyal* bir surette tekrarlanır. Robensonun bütün mahsulleri, münhasıran kendi şahsi mahsulü olmaları itibarile, onun *için* doğrudan doğruya birer kullanış nesnesidirler. Birliğin tekmil mahsulü ise *sosyal* bir mahsuldür. Bu mahsulden bir kısmı, tekrar istihsal vasıtalığı hizmetini görür. [Yani] sosyallığını muhafaza eder. Fakat öteki kısmı birlik azaları arasında yaşama vasıtaları olarak kullanılır. Onun için, bu azalar arasında *tevzi* edilmelidir. Bu tevzi *tarzı*, bizzat sosyal istihsal uzviyetinin hususi tarzı ile müstahsillerin o tarza karşılık düşen tarihî inkişaf seviyelerine göre değişir. Ancak, mallar istihsali ile muvazi düşmesi için, [burada da] her müstahsilin yaşama vasıtalarından aldığı payı çalıştığı *iş müddeti* tayin eder, farz eyliyelim. O takdirde iş müddeti çifte bir rol oynayacaktır. İş müddetinin sosyalman plânlı bir surette tevzii, muhtelif ihtiyaçlara tam olarak düşen muhtelif iş fonksiyonlarının nisbetini tanzim eder. Diğer cihetten, iş müddeti,

(*) Rusçasında, A. y., s. 36.

aynı zamanda müstahsillerin müşterek işe ve dolayısile de, mahsulün ferden istihlâk edilecek kısmına ferden iştiraklerini ölçmeğe yarar. Gerek istihsal ve gerekse tevzi içinde, insanların kendi emekleri ve emek mahsulleri ile olan sosyal münasebetleri, burada şeffaf surette basittir.

[Din dünyası gerçek dünyanın inikâsından başka bir şey değildir (*)]. Umumi sosyal istihsal münasebetleri bakımından, mahsulleri *mallar*dan, dolayısile de *değer*lerden ibaret olan ve bu *eşyalaşmış (reel)* şekildeki şahsi emekleri birbirlerile *müsavi insan emeği* olarak münasebete geçen, bir mal müstahsilleri sosyetesi için, mücerret insana tapışı ile, bahusus protestanlığa, deizme ve ilh... doğru burjuvaca inkişafı ile birlikte hıristiyanlık, en uygun bir din şeklidir. Mahsulün mal haline geçişi ve dolayısile de, insanların mal müstahsilleri halinde mevcudiyetleri Asyai, kadim v. s., istihsal tarzlarında ikinci derece bir rol oynamakla beraber, camia çöküş merhalesine doğru gittikçe, bu rol daha ziyade mühimleşir. Epikür allahları, yahut Leh sosyetesinin mesamatları içindeki yahudiler gibi, bilhassa tüccar kavimlerde, ancak âlemler arasında [muhtelif kültürlü ülkeleri ayıran aralıklarda] mevcutturlar. O eski sosyal istihsal uzviyetleri, burjuva sosyal uzviyetine nazaran fevkalâde çok daha basit ve şeffafturlar. Fakat ya başkalarile olan tabii doğuş beraberliğinden [akrabalıktan] mütevellit göbek bağını henüz koparamamış insan fertlerinin hamlığı üzerine, yahut ta doğrudan doğruya efendi ve köle münasebetleri üzerine dayanırlar. Bu eski sosyal uzviyetleri vasıflandıran şartlara göre, emeğin istihsal edici kuvveti inkişafça aşağı bir seviyede olup, o inkişaf seviyesine uygun gelmek üzere, insan-

(*) Almanca 1928 tabında var (A. y. s. 40)

ların maddi hayatı istihsal prosesi içinde, gerek birbirlerile ve gerekse tabiatle olan münasebetleri daradardır, müzayekalıdır. Bu gerçek, bu reel müzayeka, eski tabiat ve kavim dinlerinde ideal bir surette inikâs eder. Ancak, insanların günlük iş hayatlarına has olan pratik münasebetler, onların birbirlerile ve tabiatla olan her günkü şeffaf ve makul münasebetleri halinde göründükleri vakıt, reel dünyanın dinî inikâsı umumiyetle ortadan kalkar. Sosyal hayat prosesinin biçimi, yani maddî istihsal prosesinin şekli, ancak serbestçe birlik yapmış insanların mahsulü sıfatile, onların şuurla plânlı kontrolları altına girdiği vakıt, mistik buğusundan sıyrılır. Fakat, bunun böyle olması için, sosyetenin maddi bir temeli mevcut olmalı, yahut uzun ve acıklı tarihi bir inkişafın bûdayımâbit mahsülleri olan bir sıra maddî hayat şartları bulunmalıdır.

Gerçe ekonomi politik, tamamlanmamış bir surette de olsa (31), değeri ve değer büyüklüğünü tahlil etmiş ve bu şekiller altında gizlenen muhtevayı keşfeylemiştir.

---

(31) (Sahife 26 da işaret edildiği veçhile, Benjamen Franklen der ki: «Umumiyetle ticaret bir emeğin başka bir emekle değiş edilmesi demek olduğundan, her şeyin değeri nihayet doğru bir surette emekle takdir edilir.[*]» (The Works of Benj. Franklin, etc., ed. by Sparks, Boston 1836.) Franklen bir şeyin değerli olmasını, bir cismin ağır olması kadar tabiî bulur. Ona göre, olsa olsa bu değerin mümkün mertebe sahih bir surette nasıl ölçülebileceği mevzuubahs olur. Birkere herşeyin değeri doğru surette emekle takdir edilir denilince, emeklerin farklarından tecrit edilerek ayni insan emeğine irca olundukları, Franklin de inkâr etmez. Yoksa onun şöyle demesi icap ederdi: Ayakkapların ve çizmelerin masa ile değiş edilmesi, ayakkabıcı emeği ile marangoz emeğinin değiş edilmesinden başka birşey olmadığı için, çizmelerin değeri, nihayet doğru bir surette marangozun emeği ile ölçülür. Franklen, alelumum «Emek» sözünü kullanmakla, o muhtelif emekleri faydalı karakterlerinden, konkret şekillerinden tecrit eylemiş olur.) [Bu satırlar 1928 almanca tabından alındı. [*] işaretli cümle 26 ncı sahifede sehven eksik çıkmıştır. H.K.]

Okurlarımıza cevaplar

1 — Elinizdeki Kapitalin 1 kitabı 2522 sahife metindir. Bu [illegible] formamız demektir. Fakat bizim ilk [illegible] 71 forma metni birinci kitaptır. Marksın sağken çıkardığı, hem «halk kitabı» hem sosyoloji eseri olan bilhassa budur. Ayda 1 [illegible] 6 küsur yıl sürebilecek olan birinci kitabı biz 4 yılda vermeğe çalışacağız. Senede 1 cilt Kapitali az görene ne denir? Bugün Fransada bile tek cilt kapital ancak 1 yılda verildi [illegible] yalnızı [illegible], [illegible] bedel olacağı diyalektiği kavramıyan sabırsızlardır.

Neşriyatımız maddî imkânlardan münezzeh değildir.

2 — Kapitaldaki kısımlar, kapitali forma halinde alanlara bir [illegible]. Bunları alanlar senede bir cilt yaptırabilirler. Fakat ciltlenmiş halini beklemeksizin [illegible] istemeğe hakları kalmaz. Renkli kapaklar bizce bir zarurettir, [illegible] pekalâ gelirler. [illegible] gibi olur.

3 — Senede çıkacak fasiküllerin toplam fiyatı [illegible] iki misli olacaktır.

Düzeltmeler

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	30	1/4 si	1/2 si

Okurlarımıza

1. **Abone şartı**: Posta ücreti bize ait olmak üzere, [illegible] 3 forması 15 kuruş; 6 forması 30, 15 forması, yani bir fasikülü 70 kuruştur.

2 — Kapitalin çıkmış eski formalarını tamamlamak istiyenler için adres şudur: **Genel gazete müteahhitliği; İstanbul Cağaloğlu yokuşu No. 44** Telefon: 21112, Posta kutusu 71, Telgraf: İst. [illegible].

3 — Kapitalin tercemesi, terimleri vesairesi hakkında fikir bildirmek ve çıkmış kitaplarımıza dair malûmat almak istiyenler için adres şudur: **Sultanahmet [illegible] sokağı No. 14**
(Yazı ile cevap istiyen posta pulunu göndermelidir).

HİKMET KIVILCIMLI